

Freud

Savaş ve Ölüm Üzerine Çağdaş Düşünceler

Çeviri: SAFFET EMREM

SAVAŞ VE ÖLÜM ÜZERİNE
DÜŞÜNCELER

Can Düşünce

Savaş ve Ölüm Üzerine Düşünceler, Sigmund Freud

Almanca aslından çeviren: Saffet Emrem

Imago, Zeitschrift für Anwendung der Psychoanalyse auf die Geisteswissenschaften, IV, s. 1-21

İlk (çeviride kaynak alınan) baskı: 1915

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Eylül 2023, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 5000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Didem Bayındır

Editör: Anıl Alacaoğlu

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni ve dizi tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: İnci Yıldırım

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık

San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 28640

ISBN 978-975-07-6188-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

SAVAŞ VE ÖLÜM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

SIGMUND FREUD

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
SAFFET EMREM

SIGMUND FREUD, asıl adıyla Sigismund Schlomo Freud, 6 Mayıs 1856'da Moravya Freiberg'de doğdu. Babası Jacob bir Yahudi yün tüccarıydı. Freud dört yaşındayken ailesiyle Viyana'ya taşındı. 1873'te Viyana Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. 1876-1882 yıllarında Ernst Brücke'nin fizyoloji laboratuvarında asistanlık yaptı. 1881'de tıp doktoru oldu. 1885-1902 yıllarında nöropatoloji alanında görev yaptı. 1885-1886 yıllarında Profesör Martin Charcot'dan hipnoz sanatında eğitim almak üzere Paris'e gitti, sonradan bilinçdışını oluşturacak "ikinci zihin" kavramından etkilendi. 1893'te Doktor Josef Breuer'le birlikte *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı yayımladı. 1896'da ilk kez "psikanaliz" terimini kullandı. 1889'da hipnoz tekniklerini öğrenmek için Bernheim'in yanında çalıştı. 1900'de *Rüyaların Yorumu*'nu yazdı. 1902'de Viyana'da bazı takipçileriyle birlikte Psikanaliz Cemiyeti'ni kurdu. 1920'de ordinaryus profesörlüğe yükseldi. 1923'te çene kanseri teşhisi konmasına rağmen üretken olmaya devam etti. En önemli eserleri arasında *Cinsellik Üzerine* (1905), *Totem ve Tabu* (1913), *Haz Prensibinin Ötesinde* (1920), *Ego ve İd* (1923) ve *Kültürdeki Huzursuzluk* (1930) bulunur. 1938'de Hitler'in Avusturya'yı ilhak etmesinden sonra Londra'ya göç etti. Kanser nedeniyle dayanılmaz ağrılar çektiği için, 23 Eylül 1939'da aşırı dozda morfin vurdurarak ötenaziyle öldü.

SAFFET EMREM, 1964'te Osmaniye'de doğdu. 1974-1984 yıllarında Almanya'da bulundu. Liseyi Adana'da bitirdi. İşletme Fakültesi mezunu. Halen Osmaniye ilinde oturmakta ve bir kamu kurumunda çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
I. SAVAŞIN HAYAL KIRIKLIĞI	11
II. ÖLÜMLE İLİŞKİMİZ	29
NOTLAR	43

ÖNSÖZ

Savaş ve Ölüm Üzerine Düşünceler Freud'un hayal kırıklığı ve çökkün bir haletiruhiyeyle kaleme aldığı*, kültür kuramı üzerine yazdığı iki bölümden oluşan, kısa görünmekle birlikte aslında son derece yoğun ve çarpıcı bir çalışmasıdır.

Sigmund Freud, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden yaklaşık altı ay sonra kaleme aldığı "Savaşın Hayal Kırıklığı" ve "Ölümlerle İlişkilerimiz" başlıklı denemelerinde, savaştan önceki Avrupa'da neoklasisizm, Rönesans, Aydınlanma hareketi olarak adlandırılan; kültürel farklılıkların ve sınırların görece ortadan kalktığı, sanayileşme ve sömürgecilik yoluyla ekonomik refahın tavan yaptığı ve

* Birinci Dünya Savaşı'nın, acı, yokluk ve yoksunluğun yaşandığı, her gün binlerce asker ve sivilin öldüğü veya yaralandığı o karanlık ve zorlu günlerinde epeyce çökkün bir ruh haline sahip olduğu anlaşılan Freud'un iki oğlunun yanı sıra (ki daha sonra üçüncü oğlu da cepheye gidecektir), psikanalizin en önemli isimlerinden olan üç arkadaşı; Sándor Ferenczi, Hans Sachs ve Otto Rank da cephededirler. Ayrıca savaştan sonra beslenme yetersizliği, doğum ve yayılan İspanyol gribi nedeniyle en sevdiği kızı Sophie'nin genç yaşta ölümüyle derinden sarsılmıştır. (Ç.N.)

artık insanlar arasında savaşların olamayacağı vehmedilen ideal kültürel atmosferin, netice itibarıyla koskoca bir *seraptan* ibaret olduğuna dair tespitlerde bulunur. Savaşın insanlar ve halklar üzerindeki maddi ve manevi korkunç yıkım ve sonuçlarını, biliminsanları da dahil olmak üzere (ki buna daha ileriki tarihlerde biyografisini yazacak olan arkadaşı İngiliz Alfred Ernest Jones da dahildir) insanların ve devletlerin nasıl kamplara ayrılacaklarını mevcut kültür insanının doğasını ilkel olarak addedilen insanınkiyle mukayese ederek gösterir. İlkel insanın halen içimizde barındığını, savaşın onu tekrar gün yüzüne çıkardığını, ilkelliğe geri dönüşe potansiyel olarak yatkın olduğumuzu ve içimizde öldürme arzusunun kol gezdiğini, bilinçdışımızda her gün birçok öldürme vakası gerçekleştiğini, her birimizin bilinçdışında ölümsüzlük inancı barındırdığını, asıl yanılmanın insanın haşin, yırtıcı ve gaddar doğasının yanlış değerlendirilmesinden kaynaklandığını antropolojik, sosyolojik, psikolojik, kültürel açılardan çarpıcı örneklerle dile getirir. Belki de bu ideal durumun daha iyi anlaşılmasını temsilen Birinci Dünya Savaşı'nın çok öncesinde Robert Michael Ballantyne tarafından kaleme alınan *Mercan Adası* (1858) ile buna antitez olarak yazıldığı düşünülen William Golding'in *Sineklerin Tanrısı* (1954) ve ayrıca Vicente Blasco Ibañez'in *Mahşerin Dört Atlısı* (1916) romanları incelendiğinde, Freud'un savaş ve yıkımla ilgili tespitlerinin kehanetvari bir biçimde –günümüzde de– değerinden hiçbir şey kaybetmediğine ve Eros ile Thanatos arasındaki kadim savaşın ilelebet sürebileceğine dair fikir veriyor.

Freud'un bu eserini bundan yıllar sonra yeniden tercüme edecek bir çevirmen, dünya döndükçe ve insanlar tüm bunlardan ders çıkarmadıkları müddetçe kuvvetle muhtemeldir ki Freud'un aktardığı düşüncelerin o gün için de güncelliğinden hiçbir değer kaybetmediğini düşünecektir.

Saffet Emrem

SAVAŞIN HAYAL KIRIKLIĞI

Harp zamanının bu hercümercinden müteessir, bizzat bundan nasibini almış, halihazırda meydana gelen veya gelmekte olan büyük değişimlerden uzak durmaksızın ve istikbalin nasıl şekilleneceğinden bihaber, kendisini bize dayatan izlenimlerin anlamı ve tasavvur ettiğimiz yargıların değeri konusunda bizzat şaşkınlık içerisinde çıldırmak üzereyiz. Bize öyle geliyor ki daha önce hiçbir hadise insanlığın değerli ortak varlıklarını bu denli tahrip etmemiş, en parlak zekâları bu denli şaşkına çevirmemiş, ulvi olanı bu denli ayaklar altına sermemişti. Bilim dahi hırstan uzak tarafsızlığını yitirdi; derinden öfkeye kapılan hizmetkârları, düşmanla savaşmaya katkı sağlamak üzere onun silahından faydalanmaya çalışıyorlar. Antropolog, düşmanın aşağılık ve yozlaşmış olduğunu açıklamak; psikiyatr ise, onun zihinsel veya psikolojik bozukluğuna teşhis koyup ilan etmek zorunda kalıyor. Ama muhtemelen bu çağın kötülüğünü fazlasıyla hissediyoruz ve onu deneyimlemediğimiz başka çağların kötülükleriyle karşılaştırmaya da hakkımız yok.

Kendisi bir muharip olmamakla birlikte, devasa savaş makinesinin bir dişlisi haline gelen birey, kendi yönünü tayin ederken kafası

karişır ve hareket etme kabiliyetinin kısıtlandığını hisseder. Demek istediğim şu ki, en azından kendi içinde huzuru bulmasına yardımcı olacak her küçük işareti büyük bir sevinçle karşılayacaktır. Cepheye gitmeyip evde kalanların ruhsal ıstırabına neden olan ve üstesinden gelinmesinde onları bu kadar zor sorun ve görevlerle karşı karşıya bırakan etkenlerden iki tanesini vurgulayıp burada ele almak isterim: Bu savaşın yarattığı hayal kırıklığı ve –diğer tüm savaşlar gibi– bizi mecbur bıraktığı ölüm karşısındaki tutum değişikliğimiz.

Hayal kırıklığından bahsettiğimde herkes bununla neyin kastedildiğini derhal anlayacaktır. Bunun için merhamet havarisi (*Mitleidschwärmer*) kesilmeye hiç gerek yoktur, acı çekmenin insan yaşamının ekonomisi için biyolojik ve psikolojik açıdan zaruri, kaçınılmaz olduğu tasavvur edilebilir, bununla birlikte savaşın araçları ve amaçları kendi içerisinde kınanabilir, dahası savaşların sona ermesi hasretle beklenebilir. Gerçi halklar bu kadar farklı varoluş koşulları altında yaşadıkları, bireysel yaşam değerleri kendi aralarında büyük farklılıklar gösterdiği ve dahası onları birbirlerinden ayıran nefretler bu denli güçlü ruhsal dürtüleri/arzuları temsil ettiği sürece, savaşların son bulmayacağı söylenegelmekteydi. Dolayısıyla insanlar, ilkel ve uygar halklar arasında;* birbirlerinden ten rengiyle ayrılan insan ırkları arasında çıkacak savaşların, hatta ve hatta, Avrupa'nın az gelişmiş ya da vahşileşmiş halklarıyla ve bunların kendi aralarındaki savaşların da insanlığı uzun bir müddet meşgul edeceği gerçeğine uzunca bir süreden beri hazırlıklıydı. Ancak bütün bunlara rağmen insan yine de başka bir şeyi umut etme cesaretini kendinde bulabildi. İnsan ırkının, payına liderliğin düştüğü, küresel çıkarların yerine getirilmesiyle meşgul olduğu bilinen, yaratımları aynı zamanda sanatsal ve bilimsel kültürel değerler alanında olduğu gibi, doğanın kontrol edilmesi için teknik gelişmeler içeren beyaz ırkın dünyayı yöneten büyük ulusların, işte bu halkların,** anlaşmazlıkları ve çıkar çatışmalarını nasılsa başka yollardan çözümlenebilecekleri beklentisi hâkim olmuştu. Bu

* “*Kriege zwischen den primitiven und den zivilisierten Völkern*”. Freud yalnızca bu eserinde “uygar” halklar kelimesini kullanmıştır. (Ç.N.)

** Bu cümle, Freud'un burada uygar denilen ulus ve halklara üstü örtülü de olsa hayranlık duyduğu, biraz da gıptayla bakmış olduğu gibi bir izlenim bırakmaktadır. (Ç.N.)

ulusların her birinde, kültürel topluluğa katılmak isteyen bireyin yaşamını sürdürmesi için yüksek ahlaki normlar oluşturulmuştu. Bu aşırı katı kurallar ondan, kapsamlı bir kendine hâkimiyet, dürtüsel tatminden geniş ölçüde bir feragat* gibi çok şey talep ediyordu. Her şeyden önce, yalan ve hileye başvurmanın türdeşleriyle rekabet halindeyken sağladığı olağanüstü avantajlarından faydalanması ona men edilmişti. Kültür devleti, bu ahlaki normları varlığının temeli olarak kabul etmiş, bunlara dokunmaya cesaret edildiğinde ciddi şekilde müdahalede bulunmuş, çoğu zaman normları eleştirel aklın incelemesine tabi tutmanın bile gereksiz olduğunu ilan etmişti. Dolayısıyla devletin normlara saygı duymak istediği ve onlara karşı herhangi bir girişimde bulunmak niyetinde olmadığı varsayılmalıydı ki zaten tersi bir durum da kendi varoluş amacıyla çelişirdi. Nihayetinde bu kültür milletleri içinde, genel olarak pek hoş karşılanmayan ve bu nedenle yeterince uygun olduklarını kanıtladıkları halde, ortak kültürel çalışmaya katılma taleplerine, pek geniş kapsamlı olmamakla birlikte ancak gönülsüzce izin verilen bazı dağınık halk kalıntılarının bulunduğunu idrak etmek mümkün olmuştu. Oysa, büyük halkların kendilerinin de zihniyet ve tüm farklılıklarına rağmen ortak noktaları konusunda, klasik Antikçağ'dakine benzer şekilde “yabancı” ve “düşman”ın tek bir kavramda birleşmelerine artık izin vermeyecek ölçüde hoşgörüyü kazanmış olmaları beklenirdi.

Kültür halklarının bu birlikteliğine güvenen sayısız insan, yurtlarındaki ikametlerini, yurtdışındakiyle değiştirmiş ve varlıklarını dost halklar arasındaki karşılıklı ilişki trafiğine bağlamıştı. Hayatın meşakkatlerinin sürekli aynı yerleşim yerine bağlamadığı insanlar, kültür ülkelerinin tüm üstünlüklerinden ve çekiciliğinden esinlenerek, içinde kendisini kısıtlanmamış ve şüphe duyulmayan biri olarak rahat hissettiği, yeni, daha büyük bir anayurt inşa edebilmişti. Böylece, mavi ve gri denizin, karlı dağların ve yeşil çayırların güzelliğinin, kuzey ormanlarının büyüsunün ve güneyin bitki örtüsünün ihtişamının, büyük tarihî hatıraların üzerinde durduğu manzarala-

* Dürtülerin/arzulardan bastırılması. (Ç.N.)

rın havasının ve el değmemiş doğanın sükûnetinin tadını çıkarabilmişti. Bu yeni anayurt, aynı zamanda onun için gelişmiş kültürlerin sanatçılarının yarattığı ve yüzyıllar boyunca geride bıraktıkları tüm hazinelerle dolu bir müzeydi. Bu müzenin bir galerisinden diğerine dolaşırken, diğer yurttaşların da farklı farklı mükemmel kan karışımları,* tarih ve Toprak Ana'nın kendine özgülüğünü geliştirdiğini tarafsız bir şekilde gözlemleyebilmişti. Bir yanda, zekâ fıskıran sonsuz bir enerji gelişimi zirvedeydi,** diğer yanda yaşamı güzelleştirmenin zarif sanatı, bir başka yerde düzen ve yasa duygusu, dahası insanı dünyanın efendisi kılan diğer nitelikler...

Her kültür dünyası yurttaşının kendisine özel bir “Parnasus”**** ve bir “Atina Okulu” yaratmış olduğunu da unutmamalıyım. Tüm ulusların büyük düşünürleri, şairleri ve sanatçıları arasından, hayatın zevki ve anlamı açısından kendisine sunulanların en iyisini borçlu olduğunu hissettiği kişileri seçmiş ve onları tıpkı kendi dilinin saygı duyduğu, güvenilir ustaları gibi ölümsüz eskilerle bir tutmuştu. Bu büyük insanların hiçbiri –ne insan tutkularının eşsiz kâşifi ne güzellik sarhoşu hayalperest ne güçlü ve tehditkâr peygamber ne de kurnaz nüktedan– farklı bir dilde konuştuklarından ötürü ona yabancı gelmemiştir ve kendini ulusuna ve sevgili anadiline ihanet etmiş biri olmakla asla suçlanamıştı.

Kültür toplumu, geleneksel farklılıkların bir sonucu olarak, kendi üyeleri arasında bile savaşların kaçınılmaz olduğuna dair uyarılarda bulunan sesler yüzünden zaman zaman rahatsız oluyordu.

* “*Verschiedene Typen von Vollkommenheit Blutmischung, Geschichte und die Eigenart der Mutter Erde an seinen weiteren Kompatrioten ausgebildet hatten*”. Burada *Blutmischung*, ayrıt edilmeksizin tüm halkların ve insanların katkıda bulunduğu kanların karışımı (kardeşçe) tinsel eserler anlamındadır. Müze derken kastedilen de Avrupa’dır. (Ç.N.)

** “*Hier war die küble unbeugsame Energie aufs höchste entwickelt*.” Soğukkanlı, zekâ fıskıran sonsuz/yılmaz bir enerjiye sahip özgün yaratımlar gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Aynı zamanda içsel enerjinin maddeye dönüştürüldüğü şekilde de anlaşılabilir. (Ç.N.)

*** Mitolojide Orta Yunanistan’da dokuz güzel ilham perisinin (musalar – başta şiiir tanrıçalarıyla zamanla bilim ve diğer sanatlarla ilişkilendirilmişlerdir) oturduğu dağ. 1866 yıllarında şiiirde ortaya çıkan “sanat için sanat” akımının adı (Parnasyen akımı). (Ç.N.)

Kimse buna inanmak istemiyordu, ancak işin bu noktaya gelmesi halinde böyle bir savaş nasıl tahayyül ediliyordu? Hiç kuşkusuz ki Yunan Amphictyonian'ın* bir konfederasyon kentini tahrip etmeyi, zeytin ağaçlarını kesmeyi ve su kaynaklarını kurutmayı yasakladığı o zamandan beri insanların sağduyularındaki ilerlemeleri göstermek için sunulan bir fırsat olarak. Bir karara katkı sağlamayacak ciddi acılardan mümkün olduğunca kaçınmak için bir tarafın üstünlüğünü tespit etmekle yetinen, mücadeleyi terk etmek zorunda kalan yaralıyı koruyup kollayan ve kendilerini onun iyileşmesine adanmış hekim ve hasta bakıcısını tam manasıyla düşünen bir silahlı şövalye turnuvası olarak. Ve elbette, nüfusun muharip olmayan kesimine, savaş sanatından uzak duran kadınlara ve büyüdüklerinde her iki tarafta da birbirlerine dost ve yardımcı olması gereken çocuklara gösterilen ihtimam olarak. Ve dahası, barış zamanında kültür toplumunun içinde vücut bulan tüm uluslararası kurum ve kuruluşların korunması olarak.

Böyle bir savaş, hâlâ yeterince korkunç ve katlanılması zor olanı barındırabilirdi, ancak insanlığın büyük şahsiyetleri, halklar ve devletler arasındaki ahlaki ilişkilerin gelişimini kesintiye uğratmazdı.

İnanmak istemediğimiz savaş şimdi patlak verdi ve hayal kırıklığını da beraberinde getirdi. Güçlü bir şekilde geliştirilmiş saldırı ve savunma silahları nedeniyle sadece önceki savaşlardan daha kanlı ve daha zayıflatıcı değil; aynı zamanda en az öncekiler kadar zalimce, amansız ve acımasızdı. Barış zamanlarında tabii olunan, uluslararası hukuk olarak adlandırılan tüm kısıtlamaları ihlal etmekte, yaralıların ve hekimin ayrıcalıklarını, nüfusun barışçı ve muharip kesimi arasındaki ayrımı, özel mülkiyet taleplerini görmezden gelmektedir. Kendisinden sonra insanlar arasında bir istikbal ve barış olmayacak-

* Amphictyonian Konfederasyonu: Antik Yunan site devletlerinin MÖ 7. yüzyılda birbirleriyle boy ölçüşmemeleri nedeniyle kendi aralarında ortak sorunlara çözüm aramak ve bulmak için (Delphi ve diğer ortak tapınaklar gibi kutsal yerlerin birlikte korunması ve idare edilmesi, ortak güvenlik ve çıkarlar konusunda ortak bir karar alınması vb.) oluşturdukları siteler birliğidir (komşular birliği). İlk uluslararası diplomasi örgütlenmesi olması açısından önemi haizdir. (Ç.N.)

Sigmund Freud, Birinci Dünya Savaşı patlak verdikten altı ay sonra, 1915'te kaleme aldığı "Savaşın Hayal Kırıklığı" ve "Ölümlle İlişkimiz" başlıklı iki denemeden oluşan bu çalışmasında insan doğasına ve topluma yönelik hoşnutsuzluğunu ve hayal kırıklığını ele alıyor.

İlk denemede savaş öncesinde Avrupa'da ulaşıldığı düşünülen ideal kültürel atmosferin, farklı kültürlerin sorunsuzca bir arada yaşayabilmesi ve sınırların ortadan kaldırılmasıyla norma dönüşeceği varsayılan ütopyik barış ortamının aslında koskoca bir seraptan ibaret olduğunu hayal kırıklığıyla tespit eden Freud, savaşın insanlar ve kültür üzerinde yarattığı yıkıma odaklanarak kültür insanıyla ilkel sayılan insanı kıyaslayıp ilkelliği hâlâ içimizde taşıdığımızı ve savaşın bunu gün yüzüne çıkardığını dile getiriyor. İnsanın yırtıcı ve acımasız doğasının yanlış değerlendirilmesinden kaynaklanan bir yanlısıma- yı disiplinlerarası bir bakış açısıyla irdeliyor.

İkinci denemede insanın ölümlle ilişkisine, bunun nasıl bozulduğuna odaklanarak ölüme bakış açımızda tarih boyunca yaşanan değişimlerin izini sürüyor. Tektanlı dinlerin yaygınlaşmasıyla antikçağlarda olduğundan bambaşka bir çehre kazanan ölümün kaçınılmazlığının barış zamanlarında zihinlerden tamamen silindiğini, kendi ölümü- müzö gerçekdışı sayıp reddederken öldürme arzusunun bilinçdışı- mızda var olmaya devam ettiğini açıklıyor.

"Yaşama katlanmak istiyorsan, ölüme hazırlan."

